

B

İN DOKUZ YÜZ DOKSAN DOKUZ MARMARA DEPREMİ SONRASI POSTTRAVMATİK STRES BELİRTİLERİNİN ŞİDDETİNİ BELİRLEYEN RİSK FAKTÖRLERİ: KESİTSEL SAHA ÇALIŞMASI

GİRİŞ

Posttravmatik stres bozukluğu (PTSB) fiziksel, psikolojik veya çevresel travma sonrası gelişen ciddi ve sıklıkla kronik seyirli bir mental hastalıktır. "Amerikan Psikiyatri Birliği (1994)"e göre travmatik stres, ölüm yahut ölüm tehdidi, ciddi yaralanma yahut bireyin kendisi veya çevresindekilerin fiziksel bütünlüğüne tehdid sonucu duyulan yoğun korku ve çaresizlik durumudur. PTSB, içe dönük düşünceler, kaçınma ve artmış uyarılmışlık olarak ifade edilen üç semptom grubu ile karakterizedir (Davis ve ark. 2001).

Depremde aralarında bulunduğu doğal felâketlerin, bunlara maruz kalan insanlarda PTSB'ye yol açtığı bilinmektedir (Fukuda ve ark. 1999, Hsu ve ark. 2002, Wang ve ark. 2000, Başoğlu ve ark. 2002). Yapılan çalışmalarda deprem yaşayan bireylerin %24.2-43'ünde PTSB geliştiği ortaya konmuştur (Hsu ve ark. 2002, Wang ve ark. 2000, Başoğlu ve ark. 2002). Ermenistan depremi sonrasında 2 yıl boyunca izlenen 1785 bireyde kümülatif PTSB gelişme oranı %50 bulunmuştur (Armenian ve ark. 2000).

İlhan Yargıcı¹, Pakize Geyran², Neşe Kocabaşoğlu³, Aytül Çorapçıoğlu⁴

ÖZET

Amaç: Bu çalışma, 1999 Marmara Depremi sonrası bölgede yaşayan bireylerde posttravmatik stres (PTS) belirtilerinin şiddetini belirleyen değişkenlerin ve risk faktörlerinin ortaya çıkarılması amacıyla düzenlenmiştir.

Yöntem: Çalışma için Kocaeli Bölgesi prefabrike konutlarında yaşayan, 17-65 yaş arası 144 (%60 erkek) birey sorgulanmıştır. Bireylerin çalışma sırasındaki PTS belirtilerinin göstergesi olarak Olayların Etkisi Ölçeği (OEÖ) kullanılmıştır. OEÖ toplam puanı üzerinde bazı değişkenlerin etkisi adım adım regresyon modeli kullanılarak incelenmiştir. Etkisi incelenen değişkenler bireyin sosyodemografik özellikleri, deprem öncesi ve deprem ile ilişkili değişkenler, Peritratmatik Stres Ölçeği (PSÖ) ve Dissosiyatif Yaşantılar Ölçeği (DYÖ) puanlarıdır.

Bulgular: Yaş ($B=0.216$, $p=0.049$), kadın cinsiyeti ($B=6.974$, $p=0.011$), deprem sırasında şiddetli korku yaşanması ($B=7.886$, $p=0.008$) ve PSÖ ($B=0.636$, $p=0.001$) ve DYÖ ($B=0.106$, $p=0.001$) puanları ile OEÖ puanları arasında korelasyon gösterilmiştir. Ayrıca sığara miktarında artış ($B=6.735$, $p=0.009$) OEÖ puanları için belirleyici değişkenlerden biri olmuştur. Final modelde, çoklu korelasyon katsayısı $R=0.746$ olarak bulunmuştur ($p=0.049$).

Tartışma ve Sonuç: Bu çalışma ile 1999 Marmara Depremi sonrasında posttravmatik stres belirtilerinin gelişiminde rol oynayan risk faktörlerinin deprem sırasında şiddetli korku yaşanması, yüksek yaş, kadın cinsiyeti ve PSÖ ve DYÖ puanları olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: post travmatik stres, deprem, öngörücü

EVALUATION OF THE RISK FACTORS FOR THE DEVELOPMENT OF POSTTRAUMATIC STRESS SYMPTOMS IN THE SURVIVORS OF THE 1999 EARTHQUAKE IN MARMARA: A CROSS-SECTIONAL FIELD SURVEY.

ABSTRACT

Objective: This study evaluates posttraumatic stress (PTS) symptom severity and associated risk factors among survivors of the 1999 Marmara Earthquake in Turkey.

Method: People [$n=144$, men 60%, mean age: 33 years (17-65)], living in prefabricated houses in Kocaeli region were assessed using PDE-Q, DIS-Q and IES-R. Sociodemographic variables related with pretraumatic individual characteristics were collected. The participants completed Disaster Severity Questionnaire consisting of questions on subjective emotional feelings, objective experiences and postdisaster adversities during the earthquake. IES-R was the outcome variable in stepwise linear regression model. Pre-trauma variables, trauma related variables and scale scores were studied in three different models. Then significant variables were included into the final model.

Results: It was defined that, age ($B=0.216$, $p=0.049$), female gender ($B=6.974$, $p=0.011$),

¹ Psikiyatri Doçenti, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Tıp Fakültesi Hastanesi, Psikiyatri Anabilim Dalı, Çapa, 34390 İstanbul / Tel: 212 414 23 54 / Fax: 212 635 12 04 / e-mail: ilhanyargici@yahoo.com

² Psikiyatri Doçenti, Bakırköy Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Ruhsal Travma Tedavi Merkezi, Bakırköy, 34147 İstanbul

³ Psikiyatri Profesörü, İstanbul Üniversitesi, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Hastanesi, Psikiyatri Anabilim Dalı, Cerrahpaşa, 34098 İstanbul

⁴ Psikiyatri Doçenti, Kocaeli Üniversitesi, Tıp Fakültesi Hastanesi, Psikiyatri Anabilim Dalı, 41300 İzmit/Kocaeli Üniversitesi, Tıp Fakültesi Hastanesi, Psikiyatri Anabilim Dalı, 41300 İzmit

Kronikleşme riski taşıyan ve sıklıkla diğer psikiyatrik hastalıkların eşlik ettiği PTSS'nin gelişiminde rol oynayan risk faktörlerinin bilinmesi ve bunların erken aşamalarda tesbit edilmesi ile patogeneze ve tedaviye yönelik bilgiler artacaktır ve ortaya çıkmasına karşı önlemler alınabilecektir (Mellman ve ark. 2001).

Deprem sonrası PTSS oluşumunda rol oynayan risk faktörlerinin belirlenmesine yönelik pek çok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar, deprem sırasında ve depremden hemen sonra kişinin kimlik, hafıza ve bilinç gibi entegratif fonksiyonlarında bozulma olarak tanımlanan dissosiyasyonun, takiben PTSS gelişimi için risk faktörü olabileceğini düşündürmüştür (Zoellner ve ark. 2002, Halligan ve Yehuda 2002, Shalev ve ark. 1996). Ayrıca eğitim düzeyi, cinsiyet, enkaz altında kalma, daha önceden psikiyatrik bir hastalığın varlığı, gelir kaybı gibi faktörlerin PTSS gelişiminde rol oynadığını gösteren çalışmalar vardır (Başoğlu ve ark. 2002, Bland ve ark. 1996, de la Fuente 1990).

Ağustos 1999'da Marmara Bölgesinde geniş ve yoğun bir yaşam bölgesini etkileyen büyük bir deprem yaşanmıştır. Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi verilerine göre bu depremde 17 127 kişi ölmüş, yaklaşık 24 000 kişi yaralanmış ve 130 000'den fazla ev yıkılmış yahut şiddetli hasar görmüştür. Başoğlu ve arkadaşları (2002) tarafından bölgedeki 1000 birey üzerinde yapılan bir çalışmada PTSS oranı %43 bulunmuştur.

Bu büyüklükte ve çok fazla sayıda insanı etkilemiş olan bir deprem sonrası maruz kalan bireylerde posttravmatik stres (PTS) belirtilerinin gelişimi ve ilgili risk faktörleri ile ilgili araştırmalar PTSS ile ilgili bilgileri artıracak ve hastalığın teşhisi, önlenmesi ve tedavisinin geliştirilmesine yönelik önemli veriler sağlayacaktır. Araştırmamız geniş bir örneklemde yapıldığı ve tanı koydurucu bir görüşme gerçekleştirilmediği için, PTSS tanısını değil posttravmatik stres belirtilerinin şiddetini ele aldık. Bu bağlamda, sunulan çalışmanın amacı 1999 Marmara Depremi sonrası bölgede yaşayan bireylerde PTS belirtilerinin gelişiminde rol oynayan değişkenlerin ve risk faktörlerinin belirlenmesidir.

YÖNTEM

Çalışma için Kocaeli Bölgesi prefabrike konutlarında yaşayan, 17-65 yaş arası kadın ve erkek bireyler sorgulanmıştır. Bireylerin çalışma sırasındaki PTSS durumunun göstergesi olarak Olayların Etkisi Ölçeği ("Impact of Event Scale - Revised", OEÖ) kullanılmıştır. OEÖ, Weiss ve Marmar tarafından 1997'de, "Amerikan Psikiyatri Birliği (1994)" PTSS kriterlerine göre hazırlanmıştır. Bu ölçek herhangi bir travmaya maruz kalan bireylerin ölçek uygulan-

Intense fear during the earthquake ($B=7.886$, $p=0.008$), and scores of PDE-Q ($B=0.636$, $p=0.001$) and DES-Q ($B=0.106$, $p=0.001$) and increase in smoking ($B=6.735$, $p=0.009$), correlated with IES-R score. Multiple R of this final model was 0.746.

Discussion and Conclusion: Major predictors of IES score were age, female gender, intense fear experience during the earthquake and scores of PDE-Q and DIS-Q.

Keywords: posttraumatic stress, earthquake, predictors

dığı sıradaki stresini belirlemeyi hedefler. Ölçekte herbiri şiddete göre 0-4 arası puanlanan 22 soru bulunmaktadır. OEÖ, tekrarılma ("intrusion"), kaçınma ("avoidance") ve artmış uyarılmışlık ("hyperarousal") olmak üzere 3 alt ölçeğin birleşmesinden oluşmaktadır (Deville 2001).

Çalışmada OEÖ toplam puanı üzerinde çeşitli değişkenlerin etkisi incelenmiştir. İncelenen değişkenler, deprem öncesi ve deprem ile ilişkili olmak üzere iki ana gruba ayrılabilir: Deprem öncesi değişkenler, bireyin sosyodemografik özellikleri ve deprem öncesine ait durumu hakkında fikir veren yaklaşık 15 değişkendir. Deprem ile ilişkili olanlar ise bireyin deprem sırasında yaşadıkları ve durumu ile ilgili toplam 34 değişkendir. Bulgular bölümünde bu değişkenlerden önemli bulunanlar üzerinde durulmuştur.

Bireylerin yaşadıkları travmayı öznel ve nesnel şiddet olayları üzerinden tanımlamaları istenmiştir. Çalışma öncesinde araştırmacılar tarafından belirlenen 8 nesnel şiddet olayı şunlardır: Bireyin deprem sırasında bulunduğu binanın orta-ağır düzeyde hasar görmüş olması yahut çökmesi, bireyin enkaz altında kalması, depremden sonra tanıdıklarının cesedi ile karşılaşması, kurtarma çalışmalarına katılmış olması, deprem nedeniyle bedensel zarar görmüş olması, deprem sırasında yanında bulunanlardan yaralananların olmuş olması ve depremden sonra yıkılan ev veya ceset görmüş olması. Öznel şiddet olayları ise deprem sırasında yalnız olmak, depremde korku yaşanması, deprem sırasında öleceğinin aklına gelmesi, yakınlarının öleceğinin aklına gelmesi, o sırada yanında olmayanlarla ilgili endişe ve merak duymuş olması, medyadaki deprem haberlerinden etkilenmesi, felâketlerin hiç bitmeyeceğini düşünmesi ve bir daha bu kadar şanslı olmaya- cağını düşünmesi olarak belirlenmiştir.

Bireylerde deprem sırasında stresör olduğu belirlenen 6 durumun varlığı da sorgulanmıştır. Bu stresörler depremde mal kaybı, depremden sonra evsiz ve yiyeceksiz kalma, çevreden destek alamama, depremden sonra başka nedene bağlı yakın ölümü, zorlayıcı bir hayatın olması ve deprem nedeniyle iş kaybına uğramadır.

Ayrıca deprem sırasında disosiyasyon durumunu belirlemek için Peritratmatik Stres Ölçeği ("Peritraumatic Dissociative Experiences Questionnaire", PSÖ) (Marmar ve ark. 1997) ve Disosiyatif Yaşantılar Ölçeği ("Dissociation Questionnaire", DYÖ) (Vanderlinden ve ark. 1994) kullanılmıştır.

Tablo 1: Bireylerin Sosyodemografik Özellikleri

		n	%
Cinsiyet	Kadın	57	39.6
	Erkek	87	60.4
Eğitim düzeyi	Okur-yazar değil	4	2.9
	Okur-yazar	8	5.7
	İlkokul	62	44.3
	Ortaokul	33	23.6
	Lise	31	22.1
	Üniversite	2	1.4
Medenî durum	Bekâr/boşanmış/dul	45	31.3
	Evli	99	68.8
Depremden sonra gelir değişikliği	Değişmedi/arttı	37	25.9
	Azaldı	106	74.1

dâhil edilmiştir. Bireylerin sosyodemografik özellikleri Tablo 1'de özetlenmiştir.

Bireylerin, PTS belirtilerinin gelişmesinde rolü olabilecek deprem öncesi ve deprem sırasındaki değişkenler yönünden sorgulanmıştır. Bu sorgulama sonucunda deprem öncesinde bireylerin yalnızca %10.6'sının tedavi gerektiren bir ruhsal hastalığı ve %17.6'sının ruhsal travma öyküsü olduğu görülmüştür (Tablo 2).

Bireylerin %58.7'sinin sigara kullandığı ve %39.2'sinde depremden sonra sigara kullanımının arttığı belirlenmiştir. Ayrıca deprem öncesi bireylerde alkol kullanma oranı %29.9 iken, depremden sonra %13.9'unda alkol kullanımında artış olduğu tespit edilmiştir (Tablo 3).

Deprem sırasındaki değişkenler sorgulandığında, bireylerin %75.2'sinin deprem olduğunda oldukça fazla veya çok şiddetli korku yaşadıkları, %49.3'ünün yaşadığı binanın orta-ağır

derecede hasar gördüğü veya çöktüğü, %9.9'unun enkaz altında kaldığı, %34.5'inin bir akrabasını kaybettiği ve %43'ünün ise mal kaybına uğradığı belirlenmiştir (Tablo 4).

Bireylerin depremin hemen öncesindeki ve deprem sırasındaki stres düzeyini belirlemek için kullanılan PSÖ değerlendirmesinde, bireyler 10-45 puan arası almışlar; toplam DYÖ puanı ise 63-269 arasında değişmiştir.

Bireylerin görüşme yapıldığı sıradaki depreme bağlı stresini değerlendirmek için kullanılan OEÖ 3 alt ölçek puanı ve toplam puan üzerinden izlenmiştir. Kullanılan alt ölçekler, tekrarlama alt ölçeği, artmış uyarılmışlık altölçeği ve kaçınma alt ölçeğidir. Bireylerin olayların etkisi alt ölçek ve toplam puanlarına göre dağılımı Tablo 5'de görülmektedir.

Travmanın şiddeti 8 öznel ve 8 nesnel şiddet olayı üzerinden değerlendirildiğinde, bireylerin %74'ü 2 veya daha fazla nesnel, %93.1'i 2 veya daha fazla öznel şiddet olayının var olduğunu söylemişlerdir. Bununla beraber, bireylerin %80'ininde 2 veya daha fazla stresör faktör olduğu ortaya konmuştur.

Deprem öncesi ve deprem ile ilişkili değişkenlerin, PSÖ, DYÖ, travma şiddet puanları ve stresör sayısının OEÖ'ne etkisinin incelendiği adım adım regresyon analizi ile elde edilen final modelde, çoklu korelasyon katsayısı R=0.746 olarak bulunmuştur (p=0.049).

Tablo 2: Bireylerin Deprem Öncesi Değişkenlere Göre Dağılımı

		n	%
Depremden öce bedensel hastalık	Yok	121	84.6
	Var	22	15.4
Depremden önce ruhsal hastalık	Yok	127	89.4
	Var	15	10.6
Ailede ruhsal hastalık	Yok	129	90.8
	Var	13	9.2
Depremden önce ruhsal travma öyküsü	Yok	117	82.4
	Var	25	17.6
Depremden önceki 1 yılda zorlayıcı olay öyküsü	Yok	106	75.7
	Var	34	24.3
Depremden önce sigara kullanımı	Yok	59	41.3
	Var	84	58.7
Depremden önce alkol kullanımı	Yok	101	70.1
	Var	43	29.9
Depremden önce intihar teşebbüsü	Yok	129	92.1
	Var	11	7.9

İstatistiksel Analiz: Bireylerin sosyodemografik özellikleri tanımlayıcı istatistik yöntemler kullanılarak ifade edilmiştir. Sosyodemografik özelliklerin, deprem öncesi, deprem ile ilişkili değişkenlerin ve PSÖ ile DYÖ puanlarının OEÖ puanlarına etkisi adım adım regresyon analizi yöntemi ile incelenmiştir. Final korelasyon katsayısı ve kısmi regresyon katsayısı 0'dan farklı olan değişkenler için B değerleri final regresyon analizi modelinde gösterilmiştir.

BULGULAR

Çalışmaya Kocaeli prefabrike bölgesinde yaşayan 17-65 yaş arası, %60'ı erkek, toplam 144 birey

Tablo 3: Bireylerin Deprem Sonrası Alkol ve Sigara Kullanım Miktarındaki Değişim

		n	%
Depremden önce sigara kullanımı	Kullanmıyor	59	41.3
	Kullanıyor	84	58.7
Depremden sonra sigara kullanımında değişme	Hiç değişmedi	83	58.0
	Arttı	56	39.2
	Azaldı	4	2.8
Depremden önce alkol kullanımı	Kullanmıyor	101	70.1
	Kullanıyor	43	29.9
Depremden sonra alkol kullanımında değişme	Hiç değişmedi	111	77.1
	Arttı	20	13.9
	Azaldı	13	9.0

korku yaşanması, yüksek yaş, kadın cinsiyeti ve PSÖ ve DYÖ puanları olduğu görülmüştür. Ayrıca sigara kullanma miktarında artış OEÖ puanları için belirleyici değişkenlerden biri olmuştur. Kısmî regresyon katsayıları ve bu katsayıların 0'a eşit olduğu hipotezinin test edilmesinden elde edilen p değerleri tablo 6'da görülmektedir.

TARTIŞMA

Bu çalışmada 1999 Marmara Depremi sonrasında Kocaeli Bölgesinde prefabrike konutlarda yaşayan bireylerde PTS belirtilerinin gelişiminde belirleyici olan etkenler incelenmiştir.

Çalışma sonuçları değerlendirildiğinde, bireylerin büyük çoğunluğunda tekrarlama alt ölçeği puanlarının 4'den yüksek olmasına karşın, artmış uyarılmışlık alt ölçeğinin bireylerin %71.5'inde 8'den yüksek, kaçınma alt ölçeğinin ise bireylerin %59.7'sinde 12 puandan yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum, incelenen bireylerde PTSB kaçınma ve artmış uyarılmışlık bileşkesinin, tekrarlama bileşkesine göre daha az bulunduğunu düşündürmektedir.

Elde edilen bulgular, çalışmada PTS düzeyinin göstergesi olarak kullanılan OEÖ'nin, deprem sırasında şiddetli korku yaşanması, yüksek yaş, kadın cinsiyeti, PSÖ ve DYÖ ve puanları sigara kullanma miktarında artış ile belirlendiğini göstermektedir.

Tablo 4: Bireylerin Deprem Sırasındaki Değişkenlere Göre Dağılımı

		n	%
Deprem sırasında yalnız mıydı ?	Hayır	131	91.6
	Evet	12	8.4
Deprem sırasında korku yaşadı mı ?	Hiç/biraz	35	24.8
	Oldukça/çok şiddetli	106	75.2
Deprem sırasında bulunduğu bina hasar gördü mü ?	Hasar yok/hafif hasar	72	50.7
	Orta-ağır hasar/çökme	70	49.3
Depremde enkaz altında kaldı mı ?	Hayır	128	90.1
	Evet	14	9.9
Depremde akrabasını kaybetti mi ?	Hayır	91	65.5
	Evet	48	34.5
Depremde tanıdıklarının cesedi ile karşılaştı mı ?	Hayır	93	64.6
	Evet	51	35.4
Deprem nedeniyle bedensel zarar gördü mü ?	Hayır	127	90.7
	Evet	13	9.3
Depremde mal kaybına uğradı mı ?	Hayır	81	57.0
	Evet	61	43.0
Depremden sonra evsiz, yiyeceksiz kaldı mı ?	Hayır	55	38.7
	Evet	87	61.3
Depremden sonra çevreden destek aldı mı ?	Hayır	65	45.5
	Evet	78	54.5
Depremden sonra başka nedenlere bağlı olarak yakını öldü mü ?	Hayır	125	87.4
	Evet	18	12.6
Depremden sonra zorlayıcı bir olay oldu mu ?	Hayır	69	47.9
	Evet	75	52.1
Deprem nedeniyle işini kaybetti mi ?	Hayır	71	53.0
	Evet	63	47.0

Bu final modelde OEÖ puanlarını etkileyen belirleyici değişkenlerin deprem sırasında şiddetli

Final regresyon modelinde ilgili t değerlerine bakıldığında, PTS BELİRTİLERİNİN gelişimi için en önemli

Tablo 5: Bireylerin Olayların Etkisi Ölçeği (OEÖ) ile Değerlendirildiklerinde Aldıkları Alt Ölçek Puanı ve Toplam Puna Göre Dağılımları

		n	%
Tekrarlama alt ölçeği puanı	< 4	11	7.6
	≥ 4	133	92.4
Artmış uyarılmışlık alt ölçeği puanı	< 8	41	28.5
	≥ 8	103	71.5
Kaçınma alt ölçeği puanı	< 12	58	40.3
	≥ 12	86	59.7
OEÖ toplam puanı	< 24	34	23.6
	≥ 24	110	76.4

belirleyicinin deprem sırasındaki disosiyasyon düzeyleri olduğu anlaşılmaktadır. Dissosiyasyonu sırasıyla deprem sırasında şiddetli korku yaşanması, sigara miktarında artış, kadın cinsiyeti ve yüksek yaş izlemektedir. Başoğlu ve arkadaşları (2002) tarafından Marmara Depremi sonrası aynı bölgede 1000 birey üzerinde yapılan bir çalışmada benzer şekilde, deprem sırasında şiddetli korku yaşamayan ve kadın cinsiyetinin daha sonra gelişen PTS BELİRTİLERİNİN şiddeti için belirleyici olduğu gösterilmiştir. Travma yaşayan kadınlarda PTS belirtilerinin erkeklere oranla daha fazla olması başka bir çok çalışma ile de desteklenmektedir (Carr ve ark. 1995, Durkin 1993, Sharan

ve ark. 1996). Bu iki değişken açısından elde edilen bulgular benzer çalışmalar ile uyumludur.

Çalışmaya dâhil edilen bireylerin disosiyasyon düzeylerinin göstergesi olarak kullanılan PSÖ ve DYÖ puanları da OEÖ puanları ile korelasyon göstermiş ve final regresyon modelinde OEÖ puanları için en önemli belirleyici olduğu görülmüştür. PTSB'nin travma sırasında yaşanan disosiyasyona eşlik ettiği yapılan çalışmalar ile gösterilmiştir (Shalev ve ark. 1996).

Bu çalışmada elde edilen depremden sonra sigara kullanma miktarında artış olan bireylerde OEÖ puanlarının daha yüksek olması sonucu ilginç bir bulgudur. Bu bulguya dayanarak, sigara kullanımının PTS belirtileri için bir risk faktörü olduğu düşünülebilir. Ancak, travmaya maruz kalan bireylerde mevcut diğer değişkenlerin etkisi ile sigara miktarında artış olabilir. Burada risk faktörünün, sigara mı yoksa sigara kullanımının da artışa neden olan diğer risk faktörleri mi olduğunun anlaşılması için ileri çalışmalar yapılmalıdır.

SONUÇ

Sonuç olarak, bu çalışma ile 1999 Marmara Depremi sonrasında PTS BELİRTİLERİNİN geliş-

Tablo 6: Alt Model ve Final Model Regresyon Analizi Sonuçlarına Göre Kısmi Regresyon Katsayıları Anlamlı Olarak 0'dan Farklı Olan Değişkenlerin Doğrusal Regresyon Modelinde B, t ve p Değerleri

	Alt modeller			Final model		
	B	t	p	B	t	p
Deprem öncesi değişkenler						
Kadın cinsiyeti	13.750	4.683	<0.001	6.974	2.570	0.011
Sigara kullanma miktarında artış	11.802	4.141	<0.001	6.735	2.653	0.009
Yüksek yaş	0.359	3.146	0.002	0.216	1.988	0.049
Depremden önce ruhsal hastalık hikâyesi	11.990	2.464	0.015	-	-	AD
Deprem ile ilişkili değişkenler						
Deprem sırasında şiddetli korku yaşanması	12.518	2.770	0.007	7.886	2.703	0.008
Deprem nedeniyle bedensel zarar görme	16.003	2.651	0.010	-	-	AD
Medyada deprem ile ilgili kötü haberler duyma	12.115	2.574	0.012	-	-	AD
Deprem sırasında bulunduğu binanın hasar görmüş olması	9.528	2.529	0.014	-	-	AD
Ölçekler ve öznel şiddet olayları						
PSÖ puanı	0.862	4.035	<0.001	0.636	3.403	0.001
DYÖ puanı	0.113	3.366	0.001	0.106	3.276	0.001
Öznel şiddet olayları	2.648	3.223	0.002	-	-	AD
AD: Anlamlı değil						

minde belirleyici olabilecek değişkenlerin deprem sırasında şiddetli korku yaşanması, yüksek yaş, kadın cinsiyeti, ve PSDÖ ve DYÖ puanları olduğu söylenebilir.

KAYNAKLAR

- Amerikan Psikiyatri Birliği. Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı, Dördüncü Baskı (DSM-IV) (Çev. Ed.: E Köroğlu) (1995) Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Armenian HK, Morikawa M, Melkonian AK, Hovanesian AP, Haroutunian N, Saigh PA, Akiskal K, Akiskal HS. (2000) Loss as a determinant of PTSD in a cohort of adult survivors of the 1988 earthquake in Armenia: implications for policy. *Acta Psychiatr Scand* 2000; 102: 58-64.
- Başoğlu M, Şalcıoğlu E, Livanou M (2002) Traumatic stress response in earthquake survivors in Turkey. *J Traum Stress*; 15: 269-276.
- Devilley GJ. Assessment Devices. Retrieved August 24, 2001, from The University of Melbourne, Forensic Psychology & Victim Services Web site: <http://www.criminology.unimelb.edu.au/victims/resources/assessment/assessment.html>. 2001.
- Fukuda S, Morimoto K, Mure K, Maruyama S (1999) Post-traumatic stress and change in lifestyle among the Hanshin-Awaji earthquake victims. *Prev Med*; 29: 147-151.
- Hsu CC, Chong MY, Yang P, Yen CF (2002) Posttraumatic

stress disorder among adolescent earthquake victims in Taiwan. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*; 41: 875-881.

- Marmar CR, Weiss DS, Metzler TJ (1997) The peritraumatic dissociative experiences questionnaire. Wilson J, Keane T, editors. *Assessing Psychological Trauma and PTSD*. New York: Guilford.
- Mellman TA, David D, Bustamante V, Fins AI, Esposito K (2001) Predictors of post-traumatic stress disorder following severe injury. *Depres and Anxiety*; 14: 226-231.
- Shalev AY, Peri T, Canetti L, Schreiber S (1996) Predictors of PTSD in injured trauma survivors: a prospective study. *Am J Psychiatry*; 153: 219-225.
- Vanderlinden J, Van Dyck R, Vandereycken W, Vertommen H (1994) The dissociation questionnaire (DIS-Q): development, reliability and validity of a new self-reporting Dissociation Questionnaire. *Acta Psychiatry Belg*; 94: 53-54.
- Weiss D, Marmar C (1997) The impact of Event Scale - Revised. Wilson J, Keane T, editors. *Assessing Psychological Trauma and PTSD*. New York: Guilford.
- Wang X, Gao L, Shinfuku N, Zhang H, Zhao C, Shen Y (2000) Longitudinal study of earthquake-related PTSD in a randomly selected community sample in North China. *Am J Psychiatry*; 157: 1260-1266.
- Zoellner LA, Conrad-Alvarez J, Foa EB (2002) Peritraumatic dissociative experiences, trauma narratives, and trauma pathology. *J Traum Stress*; 15: 49-57.